

Міністерство оборони
України

Національний
військово-історичний
музей України

ВІЙНА НА ДОНБАСІ. 2014 – 2016 рр.

II Всеукраїнська наукова
військово-історична
конференція

ВІЙНА НА ДОНБАСІ. 2014 – 2016 рр.

Відповідальні редактори: Тинченко Я.Ю., Мороз І.В.
Збірник наукових праць. – К., 2017.

Війна на Донбасі. 2014 – 2016 рр. [Текст] : зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 20 квітня 2017 р. / Нац. військово-історичний муз. України. – К., 2017. – 290 с.

Під загальною редакцією заступника директора Національного військово-історичного музею України з наукової роботи к.і.н. Я.Ю. Тинченка

Рецензенти: В.А. Брехуненко – доктор історичних наук
Т.В. Вронська – доктор історичних наук
О.Є. Лисенко – доктор історичних наук

Схвалено вченою радою Національного військово-історичного музею України
14 квітня 2017 року, протокол №2

Оргкомітет конференції:

Микола Садовський Директор департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України, генерал-майор

Владислав Таранець Директор Національного військово-історичного музею України

Ярослав Тинченко Заступник директора Національного військово-історичного музею України з наукової роботи

Редакційна колегія: Владислав Таранець, Ярослав Тинченко, Ірина Мороз
Технічні редактори: Ксенія Ляшенко, Оксана Корнієнко

У науковому збірнику опубліковані доповіді і повідомлення науковців, краєзнавців, музейних, освітніх та архівних працівників, матеріали і документи.

Доповіді та повідомлення надруковані згідно з поданими авторами текстами
© Національний військово-історичний музей України

підтримки військовослужбовців Збройних Сил України. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2015 навчальний рік. С. 124–132. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc

12. Співпраця з представниками церков як важливий фактор духовної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2015 навчальний рік. С. 124–132. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc

13. Непіпенко Л. П. Військові священники (капелани) у сучасній Україні. Честь і закон. – 2015. – №2 (53). – С.73.

14. Гончаренко Г. Православ'я і правопорядок / Г. Гончаренко // Міліція України. – 2002. – № 5. – С. 18, 19.

15. Петрушко, Ю. Пастир іде до курсантів / Ю. Петрушко // Міліція України. – 2002. – № 5. – С. 18.

16. Військове капеланство. Нормативно-правові акти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irs.ucu.edu.ua/resursy/vijskovekapelanstvo/>. – Назва з екрана.

17. Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України [Електронний ресурс] (затв. наказом Міністра оборони України 17.03.2009 р. № 115). – Режим доступу: <http://document.ua/polozhenja-pro-radu-u-spravahdushpastirskoyi-opiki-pri-min-doc50635.html>. – Назва з екрана.

18. Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України [Електронний ресурс] (затв. наказом Міністра оборони України 22.04.2011 р. № 220). – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/index.php?part=council_pastoral_care&sub=consercia. – Назва з екрана.

19. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України" (щодо запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових, правоохоронних органах) [Електронний ресурс]: проект, внесений народним депутатом України Ю. Р. Мірошніченком до Верховної Ради України 29.08.2013 р. (№ 37). – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1269%3A1&catid=41%3Apl&Itemid=68&lang=uk. – Назва з екрана.

20. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України "Про внесення змін до деяких законів України" (щодо запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових, правоохоронних органах) 04.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1269%3A1&catid=41%3Apl&Itemid=68&lang=uk. – Назва з екрана.

21. Висновок Комітету з питань культури і духовності "Про проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових, правоохоронних органах) (реєстр. № 3143 від 29.08.2013 року)" 23.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1269%3A1&catid=41%3Apl&Itemid=68&lang=uk. – Назва з екрана.

22. В Раду внесені законопроекти о капеланстві в армії і пенитенціарній системі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1486:1&catid=34:ua&Itemid=61&lang=ru. – Назва з екрана.

23. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України [Електронний ресурс]: наказ Міністра оборони України 27.01.2015 р. № 40. "Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України". – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0161-15>. – Назва з екрана.

24. Кодекс військового священника (капелана). Додаток до Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України (пункт 2.8 розділу II). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0161-15>

25. Співпраця з представниками церков як важливий фактор духовної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2015 навчальний рік. С. 124–132. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc

26. Наказ Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 року № 685

"Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України", зареєстрований у Міністерстві юстиції України 5 січня 2017 року за № 10/29878.

27. Наказ Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 року № 685 "Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України", зареєстрований у Міністерстві юстиції України 5 січня 2017 року за № 10/29878. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17>

28. Бути поруч. Основи військового капеланства для військових і волонтерів. Тетяна Калениченко, Руслан Коханчук. – 2016. С. 24.

29. Горкуша Оксана, Филипович Людмила. Геополітичний українсько-російський конфлікт: реакція українських церков. Українське релігієзнавство / Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців і Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. – № 79. – 2016. – С.14.

30. Співпраця з представниками церков як важливий фактор духовної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2015 навчальний рік. С. 124–132. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc

31. Капелланство – уникальное Божье движение в Украине. О создани Капелланской Службы Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/ptsarevsky/ss-42805848>. – Назва з екрана.

32. Каждый капеллан принял добровольное решение умереть. Игорь Штурм о первом батальоне военных капелланов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irisu.org.ua/ru/index/expert_thought/interview/58613/. – Назва з екрана.

33. Филипчук С. В. Досвід капеанства в умовах АТО. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичне релігієзнавство». Випуск 12. – Острог, 2015. – С. 166.

34. В Украине появился первый батальон военных капелланов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ngnews.org/v-ukraiperouavilsya-pervyiy-batalon-voennyih-kapellanov/>. – Назва з екрана.

35. Непіпенко Л. П. Військові священники (капелани) у сучасній Україні. Честь і закон. – 2015. – №2 (53). – С. 75.

36. Украинская школа капелланов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chaplaincy.org.ua/training>. – Назва з екрана.

37. Всеукраїнська громадська організація "Українське капеланство". Історія, керівництво та документи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chaplaincy.org.ua/about-us>. – Назва з екрана.

38. Військові капелани з України взяли участь у Міжнародній конференції в Амстердамі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/ua/news/2015/02/06/viyskovy_kapelany_z_ukrainy_vzyaly_uchast_u_mizhnarodnyy_konferentsii_v_amsterdami_562395. – Назва з екрана.

УДК 94(477.6):94(470+571)+327(477)

Павло ГАЙ-НИЖНИК (Київ)

ВІЙНА НА СХОДІ УКРАЇНИ: ПОЧАТОК (ЧИ ВІДБУЛОСЯ ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ І ВІЙСЬК СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У ДОНБАСІ?)

Анотація. *Висвітлюється початковий етап війни на сході України. Викривається факт безпосередньої агресії Російської Федерації проти України на Донбасі. Доводиться й аналізується участь регулярних збройних сил Російської Федерації та російських військ спеціального призначення у військових діях проти України на Східному фронті Російсько-української війни.*

Ключові слова: *російсько-українська війна, російська окупація, війна в Донбасі*

Чи веде Російська Федерація війну проти України на Донбасі, власне, силами не лише своїх найманців та донбаських колаборантів, а й регулярними військами та загонами спеціального призначення? Кремлівські офіційні кола та пугінська пропаганда зухвало і наполегливо заперечують факт присутності російських військ на сході України. Утім, факти цілковито спростовують такі твердження й впевнено доводять протилежне.

Уже в березні, після перших кадрових оновлень в СБУ, за словами голови спецслужби В. Наливайченка, оголилися збройні агентурні мережі, в першу чергу, Луганська¹. «Тоді нас це ще дивувало. Проросійська сепаратистська організація начебто на поверхні. Є у них і ідеологи, і технічне забезпечення, але за ними – склади зі зброєю, за ними – криміналітет. Перша велика операція із затримання – ще в березні, до всіх подій. Вилучено сотні одиниць зброї. Ми затримуємо і не можемо до кінця оцінити, що це означає. Але тоді вже з'явилися на поверхні офіцери ГРУ, ФСБ, які за ними стояли, пішли вже не вуличні демонстрації, а реальні силові акції із захоплення, відразу почалися бойові дії на знищення спецгрупами диверсантів, в тому числі і заступників голови СБУ. Тоді стала зрозуміла вся картина», – згадував він [6]. Тим часом на початку квітня 2014 р. озброєні проросійські підрозділи почали захоплювати адміністративні будівлі на сході України та оголосили про створення так званих Донецької й Луган-

ської Народних Республік. У відповідь українська влада оголосила антитерористичну операцію (АТО).

Екстремістські акції у південно-східних регіонах України ініціювалися та управлялися мережею координаторів ГРУ Генштабу Збройних сил РФ. Колишній перший заступник начальника Генштабу ЗСУ, адмірал І. Кабаненко вже 12 квітня 2014 р. впевнено заявив: «Вторгнення військ РФ на Сході відбулося. У Слов'янську та Червоному Лимані діють не сепаратисти, а військові розвідувально-диверсійні підрозділи. Почерк чіткий. Вони «допомагають» сепаратистам в розхитуванні ситуації. Чи потрібно задавати риторичне запитання – а чи буде це продовжуватися та поширюватися?» [11]. Того ж дня військовий аналітик, співорганізатор спільноти «Інформаційний спротив» Д. Тимчук повідомив, що «ідентифіковано співробітників російського ГРУ, які здійснювали сценарій захоплення органів влади та блокування українських військових частин у Криму у березні 2014 року. Раніше групи цих співробітників ГРУ були вивезені з Криму у Ростов-на-Дону». При цьому Д. Тимчук цілком слушно додавав, що їхньою метою було захоплення якомога більшої кількості будівель місцевих органів влади і силових структур до 17 квітня, тобто до зустрічі у Женеві представників України, ЄС, США та Росії з врегулювання «кризи» в Україні. «За планом російської сторони, – наголошував він, – це дасть можливість Росії заявляти про відсутність контролю за ситуацією в Україні з боку української влади, а також про її нелегітимність в очах значної частини населення» [10]. 13 квітня 2014 р. РНБО України, очолювана на той час в. о. президента України О. Турчиновим, ухвалила рішення про початок антитерористичної операції (АТО). Ситуація на сході швидко переросла в насильницький конфлікт, 15 квітня 2014 р. уряд України оголосив початок «Антитерористичної операції» і перекинув збройні сили в Донецьк і Луганськ. До кінця квітня тимчасово виконуючий обов'язки президента Укра-

¹ На кінець червня 2014 р. у Головному слідчому управлінні СБУ знаходилося 90 кримінальних проваджень стосовно 85 осіб (13 з них були громадянами РФ), регіональні органи СБУ вели тоді 263 кримінальних проваджень з сепаратизму.

їни оголосив, що уряд України більше не контролює Донецьк і Луганськ повною мірою. В. о. президента О. Турчинов заявив, що країна знаходиться «в режимі повної бойової готовності» і видав указ про відновлення військової служби за призовом. Тим часом 2 травня над містом Слов'янськ на сході країни антиурядові озброєні угруповання збили два українських військових гвинтокрила.

Справжня картина, причини і спонсорство антиукраїнського терористичного путчу й прихованого іноземного (російського) вторгнення яскраво виявилася після проведених 11 травня 2014 р. т. зв. «референдумів» під дулами автоматів, які були визнані недійсними урядом України. Тоді представники фейкових «Донецької» і Луганської народних республік» зробили заяви, що проголошують «незалежність» від України. Крім цього «ДНР» і «ЛНР» опублікували звернення з проханням бути прийнятими до складу Російської Федерації. Відтоді проросійські колабораціоністсько-терористичні анклавні «ДНР» і «ЛНР» залишаються невизнаними майже усіма державами світу, включно з Російською Федерацією [2].

А тим часом російські бойовики і спецпідрозділи активізували свою діяльність проти Збройних сил України, які зазнавали не лише втрат у живій силі, але значних втрат у техніці. Так, наприклад, в кінці травня відбувалися запеклі бої за Донецький міжнародний аеропорт, а 14 червня в Луганську був збитий український військово-транспортний літак Іл-76, загинули 9 членів екіпажу і 40 українських десантників. Того дня у Луганськ прямували три літаки: один вдало сів, другий – збили бойовики, третій відразу після теракту повернувся. Тоді аеродроми Краматорська, Луганська, Донецька вже перебували під контролем українських військових, але були в оточенні бойовиків. Контроль над цими трьома летовищами потрібно було утримувати, аби тим самим не дозволити військовій авіації Російської Федерації приземлитися на території України. Проте виникли проблеми з доставкою боєприпасів, їжі, води, евакуацією поранених тощо, а трагедія сталася через недостатні заходи безпеки, відсутність досвіду, поспіх та нехтування правилами польотів за умов військових дій².

У середині липня Російська Федерація звинуватила Збройні сили України в артилерійському обстрілі міста Донецьк. Зі свого боку Укра-

їна заявила, що снаряди, якими протягом декількох днів в липні і серпні 2014 р були обстріляні українські військові позиції, були запущені з позицій на території Російської Федерації, а Військово-повітряні сили Росії 16 липня 2014 р збили український військовий гвинтокрил. Вже наступного дня, 17 липня 2014 р., над територією східної України було збито пасажирський літак авіакомпанії «Malaysian Airlines», що виконував рейс МН17 на маршруті з Амстердама в Куала-Лумпур. Загинули 298 пасажирів і членів екіпажу літака. Крім того, як свідчив екс-начальник Генштабу ЗСУ ген.-полк. В. Замана ще до збиття росіянами ракетою із ЗРК «Бук-М1» (такої модифікації не було у ЗСУ) малайзійського «Boeing 777» українці вивезли з Донбасу усю військову техніку Протиповітряної оборони (ППО), яка так і не потрапила до рук росіян [9]. Не змогли колаборанти і російські бойовики захопити тоді й найбільший склад зброї в Україні в Артемівську Донецької обл., який знаходився у соляних шахтах. Тим не менш втрати у техніці та озброєнні були істотними. Лише у період з 21 липня по 5 серпня 2014 р. до бойовиків у перебігу збройних зіткнень із українськими військовими потрапила наступна військова техніка та озброєння: Т-64 – 22 одиниці, БМП – 26 од., БТР – 17 од., РСЗВ БМ-21 «Град» – 12 од., САУ 2С9 «Нона» – 4 од., САУ 2С1 «Гвоздика» – 4 од., Д-30 – 5 од., мінометів 82 мм – 10 од., ЗУ-23-2 – 13 од., АТ – 75 одиниць [3; 4].

Були й стратегічні помилки. Зокрема таким прорахунком було зосередження військ на майже двомісячній кільцевій облозі районного центра Слов'янськ, тоді як головні сили все ж слід було кинути на оволодіння Луганськом і Донецьком. Донецьк – надважливий стратегічний пункт-мільйонник, що на той час ще не був достатньо укріплений ворогом. Луганськ – не менш важливий обласний центр, який до того ж знаходиться у близько 50 км від російського кордону, що дало б можливість вчасно перекрити постачання з Росії зброї, боєприпасів, грошей, живої сили супротивника тощо. Більше того, російському угрупованню І. Гіркина-«Стрелкова», який утримував Слов'янськ, дали чомусь змогу здійснити оперативну-стратегічний відхід з міста у Донецьк. Так було втрачено час і можливість, які б змінили розстановку сил на сході України й, цілком можливо, не призвели б до наступних невдач Збройних сил України внаслід-

док очевидних прорахунків (некомпетентності, нехлюйства, саботажу, ланцюга зрад) у вищих колах СБУ, Генерального штабу ЗСУ та штабу АТО.

На початку серпня 2014 р. Україна вже близько двох місяців проводила активну фазу антитерористичної операції з силового звільнення територій Донецької та Луганської областей, що контролювалися підтриманими Росією незаконними збройними формуваннями та загонами колаборантів. За цей період під контролем сил АТО опинилося близько 60% територій двох областей. Донецьк і Луганськ були заблоковані з півночі, заходу та півдня³. На той час українським військам вдалося звільнити західний Донбас, південь і північ Донецької, а також північну частину Луганської областей. Блокпости ЗСУ впритул наблизилися до Донецька і Луганська. Стояло завдання – повністю замкнути коло по східному кордону України, оточивши колаборантів-сепаратистів і відрізати їх від допомоги з Росії. Лише зі східного напрямку, перш за все, – з території Російської Федерації, бойовики могли отримувати озброєння та підкріплення.

З метою остаточного звільнення територій, зайнятих бойовиками, замисел керівництва АТО у серпні передбачав: 1. Відновлення контролю над державним кордоном з Російською Федерацією, щоб припинити постачання зброї, боєприпасів та матеріально-технічних засобів і живої сили для бойовиків з території РФ; 2. Розділення території, яка контролювалася бойовиками, на декілька частин; 3. Оточення найбільших угруповань бойовиків і створення умов для подальшого їх роззброєння, а у разі опоры – знищення.

Задля реалізації цього задуму було стратегічно важливо не допустити обстрілів території РФ з боку України та випадкового перетину підрозділами сил АТО українсько-російського кордону, щоб не дати Російській Федерації формального приводу для початку повномасштабної агресії проти України [1, с. 1].

На середину серпня 2014 р. у антитерористичній операції було задіяно близько 40 тисяч особового складу, з них: Збройні сили України – понад 32 тис. осіб, 5,5 тисяч одиниць важкого озброєння та військової техніки; Національна гвардія – до 3 тис. осіб; Державна прикордонна служба – до 3 тис. осіб; Служба безпеки України – до 2 тис. осіб. Кількість цих сил і засобів оцінювалася як достатня для виконання ви-

значених завдань. Співвідношення сил АТО до бойовиків було приблизно 1 до 1. Добровольчі підрозділи (загони) на той час налічували до 4 тисяч осіб. Вони не підпорядковувалися штабу АТО і не входили до складу сил і засобів, хоча й координували свої дії із регулярними силами. Протягом всього періоду проведення АТО Російська Федерація постійно підтримувала дії бойовиків. Спочатку – через постачання озброєння, живої сили (навчених, екіпованих та тренуваних найманців) та засилання розвідувально-диверсійних груп ГРУ, згодом – шляхом проведення артилерійських обстрілів підрозділів ЗСУ зі своєї території.

У цьому контексті варто згадати й про те, що у грудні 2014 р. А. Яценюк говорив в інтерв'ю німецькому часопису «Der Spiegel», що у керівництві країни вірили у те, що Росія не вдереться до материкової України й не допомагатиме відкрито колаборантам. «Спочатку всі думали, що після анексії Криму хижак вгамується. Але він продовжував, підтримуючи так званих сепаратистів на Східній Україні. Коли ми почали антитерористичну операцію, Путін послав регулярні війська. Умиротворення ніколи не працювало для Путіна і ніколи не спрацює» – заявив А. Яценюк [15].

У серпні 2014 р. відбулося відкрите вторгнення регулярних підрозділів Збройних сил Російської Федерації на територію України без оголошення війни. Їхнє приховане вторгнення розпочалося 24 серпня 2014 року. Практично не зустрічаючи опоры, російські військові підрозділи через Амвросіївку та Кутейникове просунулися в напрямку Іловайська. З цього моменту співвідношення сил і засобів сторін змінилося на користь супротивника. При цьому, російські військовослужбовці не мали документів та розпізнавальних знаків на обмундируванні і військовій техніці.

Розвідувальна інформація про перетин державного кордону України колонами військової техніки Збройних сил РФ почала надходити до штабу АТО та Генерального штабу 25 серпня 2014 року. В ніч на 25 серпня 2014 р. Росія ввела на територію України вісім батальйонних тактичних груп Збройних сил РФ загальною чисельністю понад 4 тис. осіб. Остаточо факт вторгнення регулярних підрозділів РФ було підтверджено 26 серпня після захоплення у полон військовослужбовців повітряно-десантних військ ЗС РФ.

На той час на територію України було введено

² Російські радары фіксували літаки на території України на відстані мінімум 400 км від кордону. Для приземлення літака в умовах антитерористичної операції навколо аеродрому потрібно було створити три кільця охорони у вигляді блокпостів. Перше кільце – в радіусі п'яти кілометрів, друге – семи, третє, зовнішнє, кільце – в радіусі 10 кілометрів. При посадці літак мав би не виходити за ці 10 кілометрів, а по спіралі спускатися вниз.

³ Для виконання завдань АТО були сформовані штаб АТО та відповідні органи управління, утворені сектори відповідальності на територіях Донецької та Луганської областей (сектори А, С, Б, Д, район М).

до 8 батальйонних тактичних груп збройних сил Російської Федерації:

– на Луганському напрямку – чотири (змішана БТГр від 61-го окремого полку морської піхоти та 200-ї окремої мотострілецької бригади Північного флоту Західного ВО, дві БТГр від 104-го десантно-штурмового полку 76-ї десантно-штурмової дивізії та 20-ї окремої мотострілецької бригади Південного ВО, БТГр від 247-го десантно-штурмового полку 7-ої десантно-штурмової дивізії повітряно-десантних військ);

– на Донецькому – чотири (БТГр від 247-го десантно-штурмового полку 7-ї десантно-штурмової дивізії повітрянодесантних військ, дві БТГр зі складу 331-го повітрянодесантного полку 98-ї повітрянодесантної дивізії та 19-ї окремої мотострілецької бригади Південного ВО, БТГр 56-ї окремої десантно-штурмової бригади повітрянодесантних військ).

Зазначені батальйонні тактичні групи були посилені підрозділами спеціального призначення зі складу: 10-ї та 22-ї окремих бригад спеціального призначення Південного ВО; 346-ї окремої бригади спеціального призначення та 25-го окремого полку спеціального призначення 49 А Південного ВО; 24-ї окремої бригади спеціального призначення Центрального ВО та 45-го окремого полку спеціального призначення повітрянодесантних військ, а також 8-ї окремої мотострілецької бригади 58 А Південного ВО. Загалом угруповання збройних сил РФ нараховувало: особового складу – понад 6 тис. осіб; танків – до 70 од.; бойових броньованих машин – до 270 од.; артилерійських систем – до 90 од.; РСЗВ – до 85 одиниць [1, с. 15–16].

Активна фаза бойових дій між українськими військами та підрозділами Збройних сил Російської Федерації і підтримуваних ними бойовиками відбулася 25–26 серпня 2014 р. Враховуючи завдані їм втрати, було зроблено висновок, що вони будуть уникати втягнення у затяжні бої. З одного боку, це пояснювалося загрозою збільшення втрат, які важко було б приховати від суспільства, а з іншого – могло бути розцінено міжнародною спільнотою як акт агресії проти України та використано для застосування санкцій. Тому, Російською Федерацією були застосовані оманливо-дипломатичні шляхи для припинення бойових дій та ведення вогню.

26 серпня, після зустрічі з президентом України П. Порошенком у Мінську (Білорусь) президент РФ В. Путін говорив про потребу «якнайшвидше припинити кровопролиття». Проте того ж самого дня знімки з американського супутника (як засвідчила на Раді безпеки ООН С. Пауер [8]) показали російські бойові підроз-

діли, розташовані на південний схід від Донецька, у східній Україні. Того ж дня в Луганську було затримано військових 9-ї бригади регулярної російської армії. У відповідь Росія заявила, що ці солдати «заблукали» на території України «помилково». Це сталося нібито під час конфлікту на кордоні, спостереження за яким ведеться чи не найретельніше у світі. Наступного дня після цих перемовин Росія обстріляла ракетами «Град» зі своєї території українські позиції в Новоазовську, а тоді атакувала їх двома колонами російських бронетранспортерів і танків.

Не припиняючи обстрілювати українські війська в районі Іловайська, російська сторона запропонувала їм припинити опір, скласти зброю, здати військову техніку і вийти з оточення. Такі умови були відхилені. В подальшому, була досягнута домовленість керівництва сектору Б з представниками Збройних сил РФ про вихід з технікою та зброєю. Згідно з домовленістю, на світанку 29 серпня 2014 р. після прибуття двох БТРів зі складу Збройних сил РФ (один в Многопілля, другий – в Агрономічне) передбачалося здійснити супровід за двома маршрутами двох колон українських підрозділів до рубежа Старобешево – Новокатеринівка. Так почалася трагедія українських військ під Іловайськом. Цей факт викликав різкий протест держав Заходу. «Я щойно спілкувався з Канцлером Німеччини Меркель щодо ситуації в Україні. Ми погодилися... якщо колись були якісь сумніви... що Росія є відповідальною за те насильство, яке наразі відбувається у Східній Україні. Це насильство відбувається за підтримки Росії, – обурено зазначав президент США Б. Обама. – Сепаратисти проходять навчання в Росії. Росія озброює цих бойовиків. Росія надає їм фінансову підтримку. Росія зумисно і неодноразово порушувала суверенітет і територіальну цілісність України. Нові знімки свідчать всьому світові про абсолютно зрозумілу річ, – російські збройні сили діють на території України» [7]. Ще більш категоричну заяву зробив британський прем'єр Д. Кемерон: «Я дуже стурбований зростаючою кількістю доказів того, що російські війська здійснили масштабне вторгнення у південно-східну частину України, абсолютно не зважаючи на суверенітет сусіда. Міжнародна спільнота вже попередила Росію, що такі провокаційні дії будуть абсолютно неприйнятними і незаконними» [12].

Російська Федерація намагалася замаскувати свою агресію під так звану «громадянську війну» в Україні. Для цього було створено маріонеткові утворення, так звані «Донецьку народну республіку» та «Луганську народну рес-

публіку». Політичне та військове управління псевдореспубліками, озброєння та фінансування здійснюється вищим керівництвом Російської Федерації. Більше того, російські війська із самого початку були задіяні у війні проти України на сході її території. Про це, зокрема, йшлося й у доповіді «Дві війни України: захист незалежності та запровадження реальних реформ», яку було оприлюднено на засіданні комітету з питань Цивільного виміру Безпеки Парламентської Асамблеї НАТО у Стамбулі (Туреччина). «Існує достатньо доказів присутності російських військ та систем озброєння на Донбасі: російські військові, яких взяли у полон військовослужбовці української армії; супутникові знімки НАТО; дані спостереження Верховного Головнокомандувача об'єднаними збройними силами в Європі, генерала Філіпа Марка Брідлава, що підтверджують заяву Олександра Хуга, першого заступника голови СММ ОБСЄ про те, що спостерігачі ОБСЄ під час спостереження бачили докази присутності російських солдат та зброї на цій території з початку конфлікту», – зазначалося у повідомленні [5].

Що приніс «руський мір» в Україну? «Ми побачили «мир», що його російська окупація принесла у Крим звідтоді. Як було чітко сказано в останній доповіді ООН, – зауважував 8 серпня 2014 р. у своєму виступі посол, постійний представник США в ООН на засіданні Ради безпеки ООН з приводу гуманітарної ситуації в Україні С. Пауер, – свободу слова і зборів було жорстоко придушено, етнічні меншини систематично переслідувались, цивільних громадян безкарно викрадали, 350 із них досі вважаються зниклими безвісти. ООН також зазначила, що не було досягнуто ніякого прогресу щодо жодної з 17 попередніх рекомендацій, які вона зробила Росії у зв'язку з серйозними проблемами відносно прав людини в Криму» [8]. За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ), на Сході України щонайменше 5 тис. 665 осіб було вбито та 13 тис. 961 поранено за період між серединою квітня 2014 р. та серединою лютого 2015 р. [13]. На керівництво Російської Федерації за збройну агресію проти України були накладені міжнародні санкції.

У рамках щорічного засідання Парламентської Асамблеї НАТО українська делегація презентувала доповідь волонтерської групи «InformNarain» про участь підрозділів регулярної армії РФ у військових діях на Донбасі [14]. У сформованій базі волонтерів є інформація про 160 підрозділів із 75 військових частин РФ, спрямованих до України. Усього було зафіксовано 165 інцидентів. Аналітики ідентифікували підрозділи 45 сухопутних військових

частин російської армії. Це мотострілецькі, артилерійські, танкові підрозділи, війська протиповітряної оборони, розвідпідрозділи, підрозділи снайперів і БПЛА. Більшість батальйонно-тактичних груп для війни з Україною формували на базі мотострілецьких підрозділів Південного військового округу РФ, а саме: 136-ї, 18-ї, 17-ї, 19-ї, 205-ї, 33-ї і 34-ї мотострілецьких бригад; 291-ї артилерійської бригади 7-ї військової бази, що дислокується в окупованій Абхазії. У доповіді наголошується, що батальйонно-тактичні групи укомплектовані переважно контрактниками з бойовим досвідом, здобутим, як правило, під час так званих антитерористичних операцій на Північному Кавказі (Чечня, Дагестан, Інгусетія). Також є групи, перекинуті з більш віддалених районів Росії.

Експерти ідентифікували на Донбасі підрозділи з 12 частин повітряно-десантних військ. Їх використовували для реагування в критичних ситуаціях і утримання ініціативи в наступальних операціях (Іловайськ, Дебальцеве, Донецький аеропорт). Російські десантники брали участь у цих операціях у складі цілих штурмових груп, або у складі бандформувань для підтримки, вважають автори доповіді. Також були ідентифіковані підрозділ 77 військових частин спеціального призначення ГРУ РФ. За підсумками дослідження, російські спецслужби в Україні займаються підривною діяльністю, проводять психологічні операції. Вони захоплювали адмінбудівлі, нападали на українські військові об'єкти і колони. Російські сили спецпризначення невдовзі були інтегровані в незаконні збройні формування на Донбасі, сказано в презентації. Використовуючи фіктивні документи, вони займають ключові посади від заступників командирів підрозділів до молодших командирів та спеціалістів, які використовують і обслуговують сучасне озброєння і військову техніку.

У зоні бойових дій аналітики виявили також військових 4-х військово-морських частин, 5-ти формувань Нацгвардії РФ (більшість з них – контрактники, які мають досвід бойових дій на Північному Кавказі). Волонтери виявили на сході України формування протиповітряної оборони та радіотехнічних військ РФ. Також помітили новітній російський ракетно-гарматний комплекс «Панцир-С1», доставлений з РФ. Вдалося довести, що один з цих комплексів належав 606-му зенітно-ракетному полку. «ЗПК «Бук-М1», який збив МН17, – це ще один слід, який, очевидно, вказує на роботу російських ВКС на Донбасі», – йдеться у тексті доповіді [14]. Військові частини з окупованого Криму також воюють на Донбасі. Експерти визначили, що у військовій кампанії РФ у Сирії беруть участь щонайменше 16 ро-

сійських наземних формувань; 13 із них раніше воювали проти України [2]. Відтак розпалювання Кремлем конфліктів і створення осередків дестабілізації та зон військових дій свідчить про те, що «керований хаос» став основою зовнішньої політики Російської Федерації, а вторгнення її військ на територію України (не лише в Криму, а й на Донбасі) не викликає жодного сумніву – Росія веде проти України віроломну неоголошену війну.

Джерела та література:

1. Аналіз ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення Російської Федерації в Україну у серпні–вересні 2014 року (підготовлено Генеральним штабом Збройних сил України спільно з Центральним науково-дослідним інститутом Збройних сил України). – К., 2015.
2. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. – К.: «МП Леся», 2017. – 332 с.
3. Довідка про випадки захоплення незаконними збройними формуваннями військової техніки та озброєння з 21.07.14 по 28.07.14 (Тимчасово виконуючий обов'язки начальника Дніпропетровського зонального відділу Військової служби правопорядку – Дніпропетровському прокурору з нагляду за дотриманням законів у воєнній сфері) (29 липня 2014 р.) // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(07\)29.vijna.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(07)29.vijna.php).
4. Довідка про випадки захоплення незаконними збройними формуваннями військової техніки та озброєння з 28.07.14 по 05.08.14 (Тимчасово виконуючий обов'язки начальника Дніпропетровського зонального відділу Військової служби правопорядку – Дніпропетровському прокурору з нагляду за дотриманням законів у воєнній сфері) (6 серпня 2014 р.) // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(08\)06.vijna.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(08)06.vijna.php).
5. Доклад НАТО: РФ присутня на Донбасі, анексувала Крим, порушує «Мінськ» // Українська правда. – 2016. – 19 листопада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/11/19/7127331/>.
6. Наливайченко В. (голова СБУ): «Перемога – це мирне життя» (Інтерв'ю інформаційному агентству «Інтерфакс-Україна») (7 липня 2014 р.) / Валентин Наливайченко // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(07\)07.nalyvaichenko.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(07)07.nalyvaichenko.php).
7. Обама Б. (Президент США). Уривок із заяви, який стосується ситуації в Україні, а також запитання до Президента і відповіді на них (28 серпня 2014 р.) / Барак Обама // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(08\)28.obama.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(08)28.obama.php).
8. Пауер С. (Постійний представник США в ООН). Виступ на засіданні Ради безпеки ООН щодо України (28 серпня 2014 р.) / Саманта Пауер // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(08\)28.paueer.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(08)28.paueer.php).
9. Екс-начальник Генштаба Замана: Янукович не отдавал приказ стрелять по Майдану. Зачистить его приказали Лебедев, Якименко и Пшонка // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(07\)31.zamana.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(07)31.zamana.php).
10. Dmitry Tymchuk. Особиста сторінка Д. Тимчука у соціальній мережі Facebook. Допис від 12 квітня 2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/dmitry.tymchuk/posts/482118285250165>.
11. Igor Kabanenko. Особиста сторінка І. Кабаненка у соціальній мережі Facebook. Допис від 12 квітня 2014 р. // [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/kabanenko.igor/posts/10200773003047790>.
12. The Prime Minister David Cameron made a statement in response to Russia's actions in Eastern Ukraine / David Cameron // Павло Гай-Нижник – доктор історичних наук. Особистий сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(08\)28.cameron.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(08)28.cameron.php).
 13. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine 1 December 2014 to 15 February 2015.
 14. Russian military units that fight in Donbas // YouTube.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=xfaxifCx94o>.
 15. Yatsenyuk A. (Ukrainian Prime Minister): Putin 'Needs New Annexations' (Interview Conducted By Matthias Schepp and Christoph Schult) / Arseniy Yatsenyuk // Der Spiegel. – 2014. – 20.XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spiegel.de/international/europe/spiegel-interview-with-ukrainian-prime-minister-arseniy-yatsenyuk-a-1009711.htm>.

УДК 94(477)20

Володимир ЗАБЛОЦЬКИЙ (Київ)

УКРАЇНСЬКИЙ СПЕЦНАЗ У ВІЙНИ З РОСІЄЮ

Анотація. *Йдеться про приклади використання в зоні проведення АТО українського спецназу, 2014–16 рр, історію створення, структуру і завдання, які покладаються на підрозділи Сил Спеціальних операцій (ССО). Наведено приклади використання спецназу в різних умовах та в різні періоди проведення АТО на Сході України.*

Ключові слова: *спецназ ЗС України, Сили спеціальних операцій (ССО), глибинна розвідка, спеціальні завдання, морський спецназ тощо.*

Ідея написати про український спецназ виникла не одразу, специфіка питання і відома закритість цього виду розвідки за визначенням обмежують інформаційний ресурс. Тим більше, в умовах війни. Із цілком зрозумілих причин, справжню історію українського спецназу буде оприлюднено вже після війни, адже вона на це заслуговує. Хоча деякі цікаві факти не лише можливо, а навіть необхідно оприлюднити вже сьогодні, оскільки це буде важливим вкладом в майбутню перемогу в гібридній війні, в якій ми обов'язково переможемо!

Хоча в експертному середовищі відомі певні приклади використання спецназу у війні на Донбасі, проте, про узагальнення такої інформації мови ще не було. Вперше така думка виникла під час чергового відвідання поранених у Київському військовому шпиталі наприкінці 2014 р. Як зазвичай, персоналу там допомагали поранені, що вже могли ходити – вони спілкувалися з чисельними відвідувачами, приймали від них передачі і несли все це своїм товаришам, що поки залишалися в ліжках.

Один з таких помічників, який назвався Олексієм, чомусь привернув мою увагу, мабуть тим, що він, такий сильний і міцний чоловіча, виглядав винуватого, ніби чогось соромився і відчував власну провину в тому, що раптом опинився у шпиталі, тоді як його товариші залишилися на фронті. Олексій розповів, що його, контрактника, пораненого під час прориву з оточення, вночі знайшли та винесли на собі на нашу територію бійці спецназу, які поверталися з чергового завдання. Вони ж надали першу медичну допомогу і відвезли до шпиталю, а Олексій, оскільки втратив тоді багато крові, вважає це другим своїм днем народження. А потім вони навіть відвідали по-

раненого у шпиталі. Вражений атмосферою справжнього військового братства, яку він спостерігав у спецназівців, високим професіоналізмом та специфікою (вони навіть пересуваються по два!), Олексій поділився мрією долучитися до цього елітного формування, як тільки одужає. Що таке спецназ? Перш за все, це розвідка, збір інформації щодо противника та своєчасне забезпечення цими даними командування. Крім того, це виконання спеціальних завдань, які притаманні спецназу, рейди по ворожих тилах, диверсії, рятування пілотів збитих літаків та багато іншого.

Український спецназ бере свій початок за часів розпаду колишнього СРСР. Тоді на території незалежної України залишилися одразу чотири бригади спеціального призначення колишнього Головного Розвідувального Управління ГШ ЗС СРСР, в т.ч. три армійські (8, 9 та 10) і одна морська (17). Армійські бригади входили до складу відповідно Прикарпатського, Київського та Одеського військових округів, що існували на той час, тоді, як 17 морська бригада була підпорядкована флотському командуванню. До речі, 17 бригада однією з перших присягнула на вірність народові України.

Після переформувань та передислокацій колишні бригади у складі Збройних Сил скоротили до рівня полків. Як повідомляють закордонні джерела, координація дій спецназу до останнього часу покладалася на Командування сил спеціальних операцій, якому підпорядковані усі підрозділи спецназу (3-й полк в Кіровограді, 8-й полк та 140-й Центр у Хмельницькому, 73-й Морський Центр спеціальних операцій в Очаківі та 10-й Окремий загін спецназу ГУР ЗСУ у Києві).

За повідомленнями іноземних джерел, за попередньої оргштатної структури у безпосередньому підпорядкуванні ГУР МОУ знаходився також ще один підрозділ – 10-й Окремий («Офіцерський») загін спеціального призначення ГУР МО України, що існує з вересня 1993 р. і комплектується здебільшого офіцерами. Цей елітний підрозділ ЗСУ є єдиною силовою структурою, що підпорядкована безпосередньо керівництву Військової Розвідки і призначена для виконання найважливіших завдань стратегічного

ВІЙНА НА ДОНБАСІ. 2014 – 2016 рр.

Збірник наукових праць. – К., 2017.

Під загальною редакцією заступника директора
Національного військово-історичного музею Украї-
ни з наукової роботи к.і.н. Я.Ю. Тинченка

Війна на Донбасі. 2014 – 2016 рр. [Текст] : зб. наук.
праць за матеріалами II Всеукр. наук. військ.-істор.
конф., 20 квітня 2017 р. / Нац. військово-історичний
муз. України. – К., 2017. – 290 с.

Рецензенти: В.А. Брехуненко – доктор історичних наук
Т.В. Вронська – доктор історичних наук
О.Є. Лисенко – доктор історичних наук

Схвалено вченою радою Національного військово-істо-
ричного музею України 14 квітня 2017 року, протокол №2

Редакційна колегія: Владислав Таранець, Ярослав
Тинченко, Ірина Мороз
Технічні редактори: Ксенія Ляшенко, Оксана Корнієнко